

ressò mont-rogenic

EL SEGLE XIX, UN TEMPS CONVULS

15: FI DE LA SEGONA GUERRA CARLINA (1849 i 1850)

Martí Rom
www.martirom.cat

12-02-2021

Tot és va complicar. Havíem vist com, per un costat, al febrer de 1848 es va enderrocar la monarquia borbònica francesa i es proclamava la Segona República Francesa. Casualment, el 21 de febrer de 1848, s'havia publicat el "Manifest comunista". Per altra banda, Ramon Cabrera, l'heroi carlí del Maestrat de la Primera Guerra Carlina, el 23 de juny de 1848, entrava a Catalunya per incorporar-se a la guerra. Per si no n'hi havia prou, el 6 d'agost de 1848, el polític liberal progressista tarragoní Gabriel Baldrich iniciava la revolta (també) contra la monarquia d'Isabel II i aviat hi hauria un bon feix de partides dites republicanes. Sovint les partides carlines i republicanes s'ajuntaven per lluitar contra l'enemic comú, i havíem retrobat aquell rellevant cap de la Primera Guerra Carlina (i mont-rogenic), Manuel Simó, dit Simonet.

Es venia definint amb força un corrent del carlisme, proper a Carles VI: el comte de Montemolín, que veia amb temor la creixent força de les idees socialistes i republicanes, els canvis que aquests aspiraven fer en temes de religió i propietat privada. Aleshores, un grup rellevant de propietaris rurals es van reunir, el 25 de gener de 1849, a La Garriga (Vallès oriental) i van publicar un manifest ("Montañeses") expressant aquells temors: "*Lo que no pretende restablecer Montemoulin es el absolutismo y sí en cambio un gobierno constitucional... Tampoco es monarquía constitucional, como la que tenemos, ni a Don Carlos lo que se pretende, no, montañeses; es el fatal comunismo en toda su extensión y horror; es este sistema desorganizador del mismo; es, en fin, el terrible combate del que no tiene contra el que tiene; en una palabra, la destrucción de la religión... los padres no tendrán dominio sobre sus hijos; ni estos sujeción respecto a sus padres... los templos y sus ministros serán abolidos... tal es el comunismo...*".

A inicis de maig de 1849 es fa el primer trasllat de tropes en tren des de Barcelona a Mataró. Els soldats estaven contents, doncs s'havien estalviat la caminada. Mentre avançava la guerra, la burgesia industrial catalana continuava la seva expansió. Es creaven fàbriques de cotó: la Fabril Igualadina, la España Industrial (1847), la Güell, Ramis i Cia (1848), la dels germans Balló (1849)... també les primeres societats anònimes, com les de subministrament de gas per l'enllumenat dels carrers de les principals ciutats catalanes. La "Gas reusense" es crearia uns anys després, el 1854. També cal citar que el primer Teatre del Liceu fou inaugurat el 1847.

Entre desembre de 1848 i gener de 1849 hi ha a diversos punts d'Espanya, principalment, a Galícia, Castella i Navarra intents d'aixecaments que no prosperen. La guerra es tornava a reduir a Catalunya. I hi ha més desercions al bàndol dels "matiners". Ho llegim a "La España", del 10 de gener de 1849, en una informació del dia 3 de Cornudella: "*Hace más de dos meses que se susurraba entre algunas fuentes la idea de concluir la guerra civil por medio de lo que llaman una segunda edición del convenio*

de Vergara, y la presentación del brigadier don José Pons, a quien estamos acostumbrados a llamar Pep del Oli, seguida de la de Posas¹, Monserrat² con su gente solo ha sido el prelude de otros actos análogos. El primero del actual, el coronel o brigadier... don Juan Sabaté, después de un simulacro de media hora, se presentó con ciento y tantos al señor general Enna, en el pueblo de la Vilella (Priorat). A este efecto, el comandante general llegó a Cornudella (Priorat) el 31 de diciembre con dos columnas, y por la noche se dirigió a aquel punto convenido después para la presentación, que primero debía de ser en Cabacés (Priorat). A las siete de la madrugada estaba circunvalada la población y se rompió el fuego, al toque de diana, retirándose los carlistas a la iglesia, y tremolando su gefe un pañuelo blanco desde la torre, se accedió a trato y se abrazaron los enemigos, excepto un tal Pablo de Arbolí y otro Ossó de Poboleda, que con unos pocos se escaparon. El general con la tropa y nuevos isabelistas se dirigieron a Falset (Priorat)... y ayer entraron en Reus.... Ahora quedan algunos que divagan por estos alrededores, y todas las noches entran en la villa tiroteando a la tropa del fuerte y gritando por las calles. Ramonet³ con un centenar escaso nos queda también por aquí; Lluís, Tomé y Basquetas⁴ con unos doscientos, Borrás con cincuenta y el republicano Baldrich⁵ con veinte o treinta secuaces...”.

La informació continua al “Diario de Barcelona” del 6 de gener: “(Reus, dia 2) en este instante que son las cinco de la tarde entran 150 carlistas con sus gefes Ribas⁶ padre e hijo, y Sábaté de Cornudella que anteayer hicieron prisioneros cuatro columnas en la Vilella baja, a pesar de que aseguran que se presentaron imitando a Posas y a Monserrat... Hace ya quince días que se afirmaba por algunos gefes de columna que el general que operaba estaba tratando un convenio entre los cabecillas arriba mencionados y algún otro, y que por este motivo no se había empezado la activa persecución que tanto era menester; anteayer por la mañana se hallaban dichos cabecillas y a más Simonet⁷ de Montroig y algún otro en la Vilella baja, cuando de repente se vieron rodeados por cuatro columnas; Ribas y Sabaté dijeron a los suyos que no había medio de escapar... rindiéndose con todos los honores de la guerra, y la revalidación de todos los grados y empleos, pero parece que en esta efusión no entraban todos los gefes; pues a poco rato se escapó el comandante Simonet de Montroig con su partida que serían unos 50 hombres; los demás marcharon al frente de la columna en Falset... esta noche pasada se han escapado algunos... Los cabecillas Ribas y Sabaté van montados en dos caballos que robaron a dos sugetos de esta ciudad... En este instante se están alojando los matinés⁸ presentados, van todos armados con armas de toda especie y de todas dimensiones; la mayor parte son muchachos... Los cabecillas Ribas padre e hijo y Sabaté van vestidos de paisano, con sables solamente...”. Ara hem trobat el mont-rogenic Manuel Simó, dit “Simonet”, que no va acceptar aquella pantomima i es va escapar amb uns 50 homes. D’altres, ho faran aquella nit, i les següents, a Falset. “El Clamor público “, del 9 de gener, diu: “ayer noche se fugaron un gran número de Falset, gritando traición y venganza...”. Acaba la

---

¹ Bartomeu Poses.

² Joan Cavalleria dit “Montserrat”.

³ Ramon Arbonès dit “Ramonet”.

⁴ Josep Brú dit “Basquetas”.

⁵ Gabriel Baldrich.

⁶ Josep Ribas.

⁷ Manuel Simó, dit “Simonet”.

⁸ Recordarem que se’ls **anomenava** “matiners”.

crònica: “*Esta noche se están tomando las mayores precauciones; pues no hay la menor duda que se marcharán otra vez a la facción, como lo han hecho todos los de Posas*”⁹.

El 8 de gener Josep Masgoret deixa el Camp de Tarragona i es dirigeix a la frontera. La creuarà el dia 20. Tot eren conjectures, que si s’havia entrevistat amb Ramon Cabrera i duia un encàrrec seu, o que era simplement un desertor i s’enduaia molts diners. En qualsevol cas, era un indici rellevant que la guerra al Camp de Tarragona s’acabava. El dia 10 de gener, els republicans d’Antoni Escoda entraven a Sitges (Garraf) i el 14, els republicans de Ferrater i els carlins de Mill, ocupaven Sabadell (Vallès Occidental).

El “Diario constitucional” de Palma de Mallorca, de l’11 de gener, en una notícia del dia 1, diu: “*corre la voz de que Baldrich ha hecho fusilar a un tal Maciá de Montroig, cabecilla de su partida...*”. Possiblement sigui aquell Josep Trepal dit “Maciá” que el 28 de setembre de 1847, juntament amb Jaume Aragonès dit “Currutaco”, va entrar a Mont-roig amb uns 100 carlins. Tornem a trobar el mont-roigenc Manuel Simó dit “Simonet” a “La Patria”, del 15 de gener: “*Puedo sin embargo anunciarles hoy, que de los cuarenta que se fueron con dicho Simó, se han presentado particularmente a indulto en esta unos veinte y cinco individuos, de modo que dicho jefe llevará solo unos quince hombres, con los cuales no es probable se deje ver por ahora... El miércoles se presentaron cinco, el jueves seis y el viernes y ayer sábado veinte y ocho, total treinta y nueve, la mayor parte con sus armas, perteneciente unos veinte y cinco a la partida de Simó, arriba dichos, y los restantes dispersos de la de Ribas, que habían ido a sus casas a pasar las fiestas. El campo de Tarragona puede ya, por lo tanto, considerarse como libre de esta canalla...*”.

Però encara hi ha revoltats que continuen amb la lluita. El 13 de gener de 1849, Rafel Tristany va assaltar el castell de Cardona (Bages). Les partides de “matiners” continuaven vives. El dia 22, el carlí Ramon Vilella i el republicà Gabriel Baldrich, van entrar a l’Arboç (Alt Penedès), amb quatre-cents homes i quaranta a cavall i es van emportar l’alcalde per no haver pagat la contribució. Ramon Cabrera s’havia gairebé reclòs, amb uns 500 homes, a la zona muntanyosa entre Vidrà (Osona) i Amer (la Selva). Ho controlava tot, donava ordres concretes de les actuacions de les partides, si convenia feia marxades de “7, 8 o 9 leguas¹⁰ diarias”¹¹.

El capità general Manuel Gutiérrez de la Concha va sortir de Vic (Osona) amb una potent columna. Durant aquesta Segona Guerra Carlina, es van produir nombrosos enfrontaments, però sols hi va haver una gran batalla, la dels dies 26 i 27 de gener al Pasteral, entre Amer i La Celler de Ter (La Selva). Fou molt cruenta. Els combats van concentrar-se principalment al voltant d’un pont que els carlins havien reconstruït sobre el Ter, prop del Pasteral. Els “matiners”, amb Ramon Cabrera a primera fila, gairebé derroten les tropes isabelines però, a l’arribar la nit, cadascun dels contendents es va retirar. A l’endemà, una columna d’uns 1.700 soldats va arribar per rodejar els carlins. Ramon Cabrera, va caure ferit en una cuixa. Un petit grup dels seus fidels va aconseguir treure’l d’aquell setge i, creuant les files enemigues, endur-se’l fins a França. Un oficial carlí es va disfressar de Cabrera i anava pels pobles per donar pistes falses de la ubicació del “Tigre del Maestrat”. Per fer veure que encara estava a Catalunya.

---

⁹ Bartomeu Poses.

¹⁰ Una “legua de posta” eren quatre quilòmetres.

¹¹ “Segunda parte de la guerra civil: Anales desde 1843 hasta el fallecimiento de Don Alfonso XII” d’Antonio Pirala, Volum 1, pàg. 552.

Hi ha una notícia del 30 de gener, des de Girona, que deia que Ramon Cabrera havia deixat uns 200 homes al republicà Francesc Baliarda. També que Ramon Vilella i Josep Borges, amb 800 homes, anaven de Rocafort a Querat, Vimbodí i l'Espluga de Francolí (Conca de Barberà). Aquests s'afegien a les forces dels republicans Gabriel Baldrich i Antoni Escoda. *“Els primers dies del mes (febrer de 1849), el brigadier Borges, amb el coronel Vilella i el republicà Baldrich, amb nou-cents homes i vuitanta cavalls, recorren el Camp de Tarragona. Des de Vinaixa, passant per Vimbodí, es dirigiren al Priorat i entraren als pobles de Porrera, Poboleda, Torroja i Gratallops, on reclutaren voluntaris i recolliren els guerrillers dispersos de les forces de Sabaté i Ribas que, abandonats pels seus caps, es dedicaven al pillatge per poder subsistir...”*¹².

Malgrat tot, corrien veus demanant la fi de la guerra. Molts carlins moderats pensaven que amb els canvis que s'estaven produint a Europa, acceptar la monarquia d'Isabel II, de caire moderat, podia ser una bona solució. Deixant a banda la “Guerra del Francès” (1808-1814), en els gairebé 50 anys des del 1820 fins al 1849, gairebé sols hi va haver guerres. Primer la “Guerra Reialista” (1821-1823), després els quatre anys de la dels “Malcontents” (1827), sis anys més i, a continuació, els set anys de la “Primera Guerra Carlina” (1833-1840), i sis anys més (d'aldarulls i turbulències polítiques i militars) i la “Segona Guerra Carlina” o dels “Matiners” (1846-1849).

L'11 de febrer, Ramon Cabrera anunciava que tornava a Catalunya. També estava previst que entrés, per l'Empordà, una nova partida republicana comandada per Victorià Ametller. Aquest cop també va fracassar. Ametller va haver de fugir ràpidament a França. El 15 de febrer, la partida de Marcel·lí Gonfaus, dit “Marçal”, baixant de terres gironines, va sorprendre unes companyies de quintos que estaven fent pràctiques. Els va rodejar aconseguint que molts passessin a les seves files. A més, va aconseguir 355 fusells. Aquestes setmanes, trobem aquell desertor carlí, Josep Pons, dit “Pep de l'Oli”, al cap d'una columna isabelina perseguint Ramon Cabrera. Per aquests dies, les partides de Rafel Tristany i Josep Borges es desplacen cap a la plana i el nord de Lleida.

A partir de la fi del mes de febrer de 1849, hi va haver una forta davallada de les accions dels revoltats. A més, cada cop hi ha més presentacions de rebels a les autoritats. Les partides aniran minvant i tindran menys efectius. Ara apareixeran grupets de trabucaires que faran robatoris o algun altre fet delictiu.

El 6 de març, les partides dels progressistes i republicans Gabriel Baldrich, Antoni Escoda, Francesc Bellera i Francesc Baliarda van unir les seves forces. El dia 10, soldats isabelins van sorprendre la partida republicana d'en Josepet de la Canonja. El 9 de març, la partida dels republicans Gabriel Baldrich i Antoni Escoda es trobava a Albinyana, prop del Vendrell (Baix Penedès). Ara uns 200 membres de les partides de Josep Borges lluitaven comandats per un frare dit “Santa Creu”¹³. També el dia 9, una dotzena de “matiners” va arribar a Colldejou (Baix Camp) i van anar a casa de l'alcalde. Aquest, era al llit. Li van encendre el matalàs i se'l van endur, tot i estar malferit per les cremades. El van trobar mort a una certa distància del poble.

---

¹² “La Guerra dels matiners a Catalunya (1846-1849). Una crisi econòmica i una revolta popular” de Robert Vallverdú (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002), pàg. 294.

¹³ Es aquell frare Salvador de Santes Creus.

El 12 de març, es van reunir al santuari del Miracle (Solsonès), els germans Tristany, Ramon Cabrera i Josep Borges per tal de trobar una solució que aturés les desercions. Sovint, els desertors marxaven a organitzar petits grups que anaven per les viles exigint contribucions que eren per al seu propi manteniment. Per aquest dies, Rafael Tristany va rebre un tret d'un dels seus homes. Hi havia dos presumptes culpables; davant del dubte, els va fer afusellar ambdós.

Al final de març, el capità general Manuel Gutiérrez de la Concha disposava d'un exèrcit d'uns 50.000 homes. Aquestes forces feien continus moviments pel territori. A més, un nou ban imposava penes més dures als revoltats: es limitaven els indults, s'enviarien a Ultramar tots els presoners i s'afusellaria els indultats reincidents.

L'1 d'abril, el republicà Gabriel Baldrich i el carlí anomenat el Frare de Santa Creu, van entrar a Cubelles, amb uns 300 homes. També a l'abril, les partides dels republicans Gabriel Baldrich, Antoni Escoda i Francesc Baliarda, uns 200 homes, estaven pels volts de Vilanova d'Escornalbou (Baix Camp) i van ser dispersats per tropes isabelines.

El 4 d'abril de 1849, el comte de Montemolín, Carles VI, fou detingut pels francesos, prop de la frontera, per una d'aquelles patrulles que reprimien el contraban. Es trobava a Sant Llorenç de Cerdans (a tocar de Prats de Molló), a punt d'entrar a Catalunya. Va ser conduït a la ciutadella de Perpinyà. El govern espanyol va demanar al francès que li fos imposat el confinament, tal i com estava abans de la seva fugida de França. Però aquest país havia canviat molt després de la revolta de febrer de 1848. Ja no governava Lluís Felip, ara hi havia una República amb Lluís Napoleó Bonaparte. Casualment, aquest també havia estat empresonat per Lluís Felip i havia aconseguit escapar-se i fugir a Londres, on havia confraternitzat amb Carles VI. Finalment, fou posat en llibertat i va tornar a Londres.

La nit del 13 d'abril, tropes isabelines van caure en un parany preparat per la falsa deserció de Rafel Tristany. Havien quedat amb les forces governamentals al santuari de Pinós, prop de Solsona. Les partides de Cabrera, Josep Borges i del propi Tristany -uns 1.000 homes-, esperaven emboscats aquelles tropes. Però aquests, van malfiar i hi van anar per un altre camí que no era el convingut. Tot va acabar amb un enfrontament. Van morir una dotzena de morts per bàndol. Durant els següents dies, es van produir diversos enfrontaments a Coll de Nargó (Alt Urgell) i Sant Llorenç de Morunys (Solsonès).

En el "Diario de Barcelona", del 19 d'abril de 1849, hi ha una notícia curiosa de Tarragona: "*Dicen que el cabecilla Sendrós¹⁴ que recorre otra vez con su facción aquella provincia, fue otro de los embarcados para Ultramar el año pasado, y que es sabido que se apoderó con sus compañeros del buque que los conducía y que desembarcaron en Portugal...*". La guerra s'estava acabant. Des del cessament de Fernando Fernández de Córdoba, com a capità general de Catalunya, s'havien concedit 1.800 indults i s'havien enviat a Ultramar uns 600 revoltats. Finalment, el 23 d'abril, Cabrera i alguns oficials entraven a França per Er (Cerdanya francesa). Foren conduïts a Toló (prop de Marsella).

---

¹⁴ Salvador Cendrós.

El 5 de maig, unes quantes partides de “matiners” i republicans es van concentrar prop de Calaf (Anoia) i van comunicar als seus homes que es feia difícil continuar la lluita. Podien marxar a França amb ells o tornar a les seves cases. Eren les del Pere Sorribes dit “Guexo de la Ratera”, Piles, Serradell i Gabriel Baldrich. Per aquests mateixos dies, això també passà amb d’altres partides escampades per Catalunya. El dia 9 de maig, Salvador Cendrós va passar la frontera amb uns 150 homes. Fins llavors ja eren més de mil els que havien marxat a França. Sabem que també ho van fer Josep Borges dit “Borgetes”, Francesc Savalls, Domingo Forcadell, Josep Estartús, Gabriel Baldrich, Joan Castells dit “el Gravat d’Àger”, Josep Puig dit “Boquica”... Pràcticament sols quedava la partida de Rafel Tristany. El 15 de maig, era a casa seva d’Ardèvol (Pinós, el Solsonès) amb uns 20 homes. Es volia acomiadar dels seus familiars i masovers. Van oir missa tots plegats i, després, amb un home de confiança va anar a un indret de la seva propietat a desenterrar diners i joies que li permetrien viure a l’exili. Passaria a França, amb uns 150 homes, dos dies després, el 17 de maig de 1849. Feia exactament dos anys que havien afusellat el seu oncle Benet Tristany, dit “Mossèn Benet”. Un Tristany havia iniciat, pràcticament, la dita Guerra dels Matiners, la Segona Guerra Carlina, aquell 16 de febrer de 1847 amb l’assalt a Cervera i un altre, el seu nebot, era l’últim que pràcticament deixava les armes.

Després de tres anys de lluita no s’havia aconseguit l’aixecament d’altres zones d’Espanya. La guerra havia acabat, no per les victòries de les tropes isabelines, sinó pel cansament, els diners i la intriga. Diu Antonio Pirala: “*La guerra civil había concluido; pero la causa carlista no había muerto*”¹⁵.

El 19 de maig de 1849, el capità general de Catalunya Manuel Gutiérrez de la Concha signava una proclama victoriosa: “*Las armas nacionales han conquistado en vuestro suelo el laurel más hermoso que puede producir la guerra, el del establecimiento de la paz... Patriotismo, sumisión a las leyes, decidida confianza en S.M. y en sus consejeros responsables, desprecio constante a muchos de los principios de que es actualmente Europa piedra de toque que revela su falsía... Seamos en adelante no más que españoles; desaparezcan el espíritu de bandería, y aun los nombres con que son conocidas las antiguas provincias de España, consérvense en buena hora para indicar su respectiva situación, o como un recuerdo histórico de sus glorias, pero nunca para significar diversidad de miras en concurrir al enaltecimiento de la madre patria...*”. Com sempre.

El 8 de juny, el govern liberal moderat va declarar una àmplia amnistia. Però, la repressió fou dura: presó, deportació a d’altres ciutats o enviats a l’exèrcit d’Ultramar, aquells que estaven en edat militar. També s’ordenava als alcaldes dels pobles que vigilessin aquells que retornaven a les seves cases. “*En la provincia de Tarragona no se ha conservado la relación de pueblos con familias que hubiesen sufrido deportación, pero conocemos las ciudades y villas donde fijaron su residencia al abandonar sus casas. Fueron las de Falset, Reus, Tortosa, Valls, Vendrell, Gandesa, Montblanc, Vilaseca, Cambrils, la Selva del Campo, Tivissa y Alcover. Debieron ser muchos los deportados porque los alcaldes de las ciudades receptoras se quejaron al gobernador militar por el gran número de personas que les llegaban y creaban muchas dificultades, tanto para su alojamiento como para su subsistencia y convivencia. La saturación de algunas ciudades obligó a los comandantes militares a ampliar el número de villas a*

---

¹⁵ “Segunda parte de la guerra civil: Anales desde 1843 hasta el fallecimiento de Don Alfonso XII”, pàg. 570.

donde podían trasladarse estas familias. Fueron las de Santa Coloma de Queralt, Constantí, Espluga de Francolí, Mora de Ebro y Cornudella...”¹⁶. Fixeu-vos que Mont-roig, com a poble eminentment carlí, no va rebre cap deportat. Segurament alguns mont-roigencs ho foren en algun d'aquests pobles.

En el “Diario de Barcelona” del 21 de juliol de 1849, hi ha una notícia on es cita algú de Mont-roig: *“La escuadra de esta capital, descubrió y capturó en la noche del 14 al 15 y en la misma, a una partida de jóvenes rateros de 10 a 19 años, que llevaban perpetrados ya varios robos, por lo que fueron puestos a disposición del Excmo. Sr. capitán general... cuyos nombres son los siguientes: ... José Recasens (a) Moca, natural de Tarragona... Joaquín Pellicé (a) Tochu, natural de Alcové... Miguel Macip, natural de Reus... Manuel Sans (a) Febras, natural de Guimerá. La misma escuadra capturó en la citada noche y en la playa inmediata a la puerta de Mar de esta ciudad, a los sugetos que a continuación, se espresan, por ir indocumentados y no tener domicilio ni modo de vivir conocido, habiéndoles puesto a disposición del Excmo. Sr. Capitán general: ... Agustín Careasó, natural de la Espluga de Francolí... José Nolla, de Monroig...”*.

En aquesta guerra s'havia vist la gran importància de les comunicacions entre els centres de comandaments militars per conèixer les posicions i els moviments de les partides carlines i republicanes que, a més, no paraven de moure's. Això va determinar la creació d'una xarxa de telègraf òptic. Les línies que comunicaven Barcelona amb les ciutats catalanes més importants ja estaven operatives. Per exemple, la línia de Barcelona a Lleida es va acabar el febrer de 1849 i, des de Vic, se'n feia una altra cap a Manresa i una cap a la Jonquera. També es va començar la línia costanera que havia d'anar de la frontera fins a València. Sembla que, en una primera fase, sols va estar operativa la de La Jonquera fins la ciutat de Tarragona (la dita Torre de Pilats). A “La España”, del 8 de setembre de 1849, hi trobem informació sobre la construcció d'aquesta línia a la província de Girona: *“La línea telegráfica de Barcelona a la Junquera en la parte que atraviesa esta provincia debe de estar muy en breve concluida. Las torres de la Junquera, Monroig, Figueras, Puntos y San Miguel, están terminadas y las demás o se están construyendo o se hacen los preparativos para empezar su construcción...”*. Curiosament, la segona torre es trobava a la muntanya de Mont-roig, en el terme de Darnius (Alt Empordà).

Entrem a la tardor i tornem a trobar aiguats abundants. En el llibre “Memoria sobre las causas meteorológico-físicas que producen las constantes sequias de Murcia y Almería, señalando los medios de atenuar sus efectos”¹⁷ s'hi diu que, a inicis de la tardor, hi va haver tempestes generals a Espanya. Entre d'altres esmenta que *“cayó un fuerte y horroroso pedrisco en Tarragona, causando la destrucción de las cosechas por una zona de doce leguas de largo y una de ancho, estendiéndose desde Montroig hasta Vendrell...”*. Tenim més informació: *“Estos últimos días ha caído un fuerte pedrisco que cogiendo una zona de 12 leguas de longitud, ha destruido las cosechas de vino, aceite y parte de avichuelas de todo el territorio por donde ha pasado. Principió el temporal sobre el pueblo de Montroig... y fue a terminar en el Vendrell... Nada más faltaba a estos pueblos, que no pueden sobrellevar la escesiva carga de las*

---

¹⁶ Del text “La Guerra dels Matiners en Catalunya. Crisis económica y revuelta social” de Robert Vallverdú Martí.

¹⁷ “Memoria sobre las causas meteorológico-físicas que producen las constantes sequias de Murcia y Almería, señalando los medios de atenuar sus efectos” de Manuel Rico Sinobias (Madrid, 1851).

contribuciones; en particular cuando el señor intendente no está dotado de una sensibilidad excesiva, sigue impávido en la carrera de los apremios y de las ejecuciones, sin curarse de las calamidades que no alcanzan a su hacienda...”¹⁸.

Ara comencem a trobar informacions de mont-rogens posats a disposició de jutjats. Moltes deuen ser per la participació en la anterior guerra. D’altres, fruit de fets delictius de persones que no podien tornar a casa seva i vivien del pillatge. Com a la “Gaceta Madrid”¹⁹, del 26 de novembre: “*La escuadra de Riudoms capturó en la misma noche (día 7) y en el pueblo de Monroig a Bartolomé Folch, natural del mismo, y fue conducido al Sr. Juez del partido de Falset, que lo tenía reclamado...*”. “Gaceta Madrid”, del 18 de desembre de 1849: “*La escuadra de Riudoms capturó en el día 17 y en el pueblo de Monroig a Pedro Ble, natural y vecino del mismo, por tenerlo reclamado el Sr. Juez de aquel partido, a cuya disposición fue puesto...*”. “Diario de Barcelona”, del 23 de gener de 1850: “*La escuadra de Riudoms atacó el 19, en Coll del Gat... Argentera, a otra partida de ladrones, con la cual sostuvo un vivo fuego por espacio de un breve rato, de cuyas resultas quedó muerto uno de la cuadrilla, llamado Francisco Bargalló, natural de Monroig, ocupándosele un fusil inglés recortado, un cuchillo en forma de puñal y nueve cartuchos. Dicen que era un sugeto de pésimos antecedentes y acusado de autor de muchos crímenes...*”. Aquesta darrera frase deu amagar un “matiner” de soca-rel. A aquest Francesc Bargalló, dit “Vixac”, l’hem trobat anteriorment reclamat per la justícia quan es va escapar de la presó de Falset (17 d’octubre de 1848).

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”²⁰, de l’1 de març de 1850 hi trobem una citació del jutge d’Igualada, del 17 de febrer de 1850, on es reclama a “*Jaime Oller (a) Porreret, natural de Capellades, y a los cabecillas José Masgoret²¹, natural de Miramar, sufragánea de Prenafeta, Luis Cirera, natural de Capellades, y Juan Serracanta (a) Serracantis, natural de esta villa de Igualada, por iniciados en la causa criminal que... estoy instruyendo sobre heridas y sucesiva muerte de José Esteve, vecino que fue de Capellades (Anoia)...*”.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 6 de març de 1850, hi ha una citació del jutge d’Igualada, del 20 de febrer, on es reclama a “*Francisco Mestre (a) Fumat vecino de Montroig, para que... se presente... a responder a los cargos que le resultan... de la causa criminal contra él formada por disparo de un tiro de arma de fuego a Tomas Masià (a) Masgal²² de dicha villa de Montroig...*”. En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 12 d’abril de 1850, hi trobem una citació del jutge del Vendrell, del 6 d’abril, on es reclama a “*José Borges, cabecilla que fue la última lucha de una partida de Matines... sobre fusilamiento de Pedro Lluberol y Juan Torrents pasapliegos de la Llacuna, en el pueblo de Selma (Aiguamúrcia, Alt Camp)...*”.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 22 d’abril de 1850, hi ha la convocatòria de la “*plaza de secretario del ayuntamiento de Montroig dotada con la asignación de 3600 reales vellón anuales...*”. En el “Boletín oficial de la provincia de

---

¹⁸ “El Clamor Público. Periódico Político, Literario e Industrial” del 12 de setembre de 1849.

¹⁹ Era el “Boletín Oficial del Estado” (B.O.E.) de l’època.

²⁰ La informació dels “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” procedeixen de l’Arxiu històric de la Diputació de Tarragona.

²¹ Aquest, fou un important cap d’una partida carlina.

²² Deu ser “Margal”.

Tarragona”, del 29 d’abril de 1850, hi tenim la denegació de la reclamació de declaració d’exempt a Miquel Bargalló, de la quinta de Mont-roig, i declara útil Miquel Cabré.

“Diario de Barcelona”, del 21 de maig de 1850: “*La escuadra de Riudoms capturó en la noche del 2 y en el pueblo de Monroig a Miguel Maciá (a) Margal, natural y vecino del mismo, reclamado por el Sr. Juez del partido de Falcet, a cuya disposición fue puesto. La escuadra de esta capital aprehendió en la noche del 3 y en el barrio de Gracia a Tomás Maciá (a) Tomás Margal, natural de Monroig, reclamado también por dicho Sr. Juez de Falcet, al cual fue conducido...*”. És curiós que aquesta notícia informa, alhora, de les detencions d’aquells (probablement germans); l’una a Mont-roig i l’altra a Barcelona. Al Tomàs Macià ja l’havíem trobat tres mesos abans quan un altre mont-roigenc, Francesc Mestre dit “Fumat”, li havia disparat un tret²³. Més enrere, un any i mig abans, aquest Tomàs Macià, que suposadament era un carlí, s’havia escapat de la presó de Falset on estaven per “*la causa criminal sobre robo en la casa molino de Antonio Juncosa del Pradip y otros excesos...*”²⁴. Aviat el tornarem a trobar en una altra notícia, per res de bo, del “Diario de Barcelona” de l’11 de juny de 1851.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 24 de maig de 1850, hi tenim els habitants dels pobles de la província de Tarragona. Mont-roig en té 2.563²⁵; curiosament, diu que 2 són “*inscritos en las listas especiales de hombres de mar*”²⁶. Aquests, possiblement, eren de Miramar.

A la quinta del 1850 hi ha 12 mont-roigencs²⁷: Josep Sabaté, Josep Maria Fortuny (“*exento*”), Francesc Borràs Prous, Antoni Miralles, Joan Baptista Ferrer (“*preso, debe servir cuando se halle en libertad*”), Josep Martí Martí (“*inútil*”), Rafael Rovira (“*inútil*”), Juan Baptista Bargalló (“*prófugo*”), Ramon Munté (“*prófugo*”), Joan Marcó (“*inútil*”), Francesc Aguiló (“*prófugo*”) i Josep Tost (“*corto de talla*”). Dels 12, només n’hi van anar 3. El que estava pres i els 3 pròfugs deuen ser conseqüència de la guerra que havia acabat tan sols uns mesos abans.

L’abril de 1849, Ramon Cabrera continuava confinat a Marsella. Aviat podrà marxar a Anglaterra on es casaria el 27 de maig de 1850 amb Marianne Catherine Richards, una rica hereva d’una important família anglesa. Viuran a Wentworth, prop de Londres. Acabada la Segona Guerra Carlina, Carles VI, comte de Montemolín, va demanar la mà de la germana del rei Ferran de Nàpols, Carolina de Borbó dos Sicílies. Això, el govern espanyol, ho va considerar una ofensa. El Duc de Rivas, ambaixador espanyol a la cort de Nàpols, protestà amb fermesa però el matrimoni fou beneït per Rússia i Àustria. Es casarien el 10 de juliol de 1850.

El “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 15 de juliol de 1850, en una notícia sobre l’amillament (padró de béns, generalment immobles, d’aquells municipis en què l’Administració pública encara no ha fet el cadastre) de Mont-roig, hi consta com a secretari Josep Maria Roig.

---

²³ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 6 de març de 1850.

²⁴ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 4 d’octubre de 1848.

²⁵ A “Evolució de la població de fet”, publicada pel IDESACT s’hi diu que el 1857 eren 2.423 habitants.

²⁶ Riudoms: 2.993, Cambrils: 1.940 (dels quals 154 són “hombres de mar”) i Montbrí: 1.313.

²⁷ Aquesta informació procedeix de l’Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona.

El governador interí de Tarragona publica un llarg article, el 16 de juliol, que comença dient: “*Después del fallecimiento del Rey Fernando VII era inevitable la lucha, en que debía entrar la sociedad antigua con la nueva so pretesto de la guerra de sucesión...*”. Després, repassa les dues guerres carlines i la situació internacional: “*los grandes sucesos europeos sobrevenidos después de la última revolución de Francia...*”. I informa de “*las dos pequeñas partidas de latro-facciosos que según noticias han penetrado por la frontera, una con dirección a la provincia de Gerona y otra hacia la parte de Solsona, así como a la reunión de algunos republicanos en los bosques de Courtonge y de S. Lorenzo de Cerdans (Sant Llorenç de Cerdans, del Vallespir, a tocar de Prats de Molló). Dichas facciones desaparecerán como los fuegos fatuos de un cementerio...*”. Podia ser l’inici d’una nova tongada d’accions carlines en un context on “*no deja de haber en todos los pueblos unos pocos hombres desesperados, quienes faltos de valor paro esponerse a la rebelión militante... intentan acrecentarla, propagando noticias exajeradas y tergiversando hechos...*”²⁸.

El capità general de Catalunya Manuel Gutiérrez de la Concha fa publicar que “*justificado que en la noche del 16 el bandido (Francesc) Baliarda pasó con su gavilla por medio del pueblo de Horta, sin que el alcalde ni el ayuntamiento hicieran la menor demostración ni dictasen la más lijera disposición...*”, ordena que l’alcalde i un dels regidors (escollit a sorts) siguin desterrats tres anys a les Illes Balears²⁹. Era una partida republicana.

Hi ha alguns esdeveniments que podrien ser conseqüència de membres aïllats d’alguna partida carlina que recorria el territori. El “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 24 de juliol de 1850, esmenta “*la aparición en el día 9 (de juliol)... de tres malhechores en el término de Villalba, quienes sorprendieron al vecino de Fatarella (Terra Alta) llamado José Cugat y Pascual, y le pidieron 200 onzas de oro. Luego de conocido dicho desacato salió el somaten de ambos pueblos y desaparecieron los ladrones dejando libre el preso...*”. Un altre cas: “*A las 9 y media de la noche del día 13 se presentaron tres hombres desconocidos pero sospechosos en las casas de Selma (Aiguamúrcia, Alt Camp), se levantaron en somaten contra ellos los esforzados vecinos de aquel lugar, y los persiguieron...*”. Afegeix: “*las correrías de (Francesc) Baliarda no han tenido ninguna influencia en esta leal provincia (Tarragona)...*”.

A l’informe de la Guàrdia Civil del mes de juliol hi trobem: “*Día 18. La de Montblanch capturó en el pueblo de Blancafort (Conca de Barberà) al paisano, José Sanjuan (a) Pona por blasfemo del Gobierno de S. M. y de los Sres. del ayuntamiento de aquel pueblo... Dia 22. La de Amposta... aprendiendo a Juan Arbós, Joaquín Guardia y Miguel Gras vecinos de S. Carlos de la Rápita por haberlos hallado en el barranco denominado de D. Nicolás con ocho sacos de sal, la que fue entregada a la aduana de la Rápita, y los paisanos lo fueron al alcalde de Amposta...*”³⁰. La sal era un bé molt preuat; aquells en feien contraban. Els informes dels mesos anteriors estan plens de detencions arreu per viatjar i “*no llevar pasaporte*”, per portar-lo caducat o falsificat... També d’algun desertor de l’exèrcit.

---

²⁸ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 17 de juliol de 1850.

²⁹ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 20 de juliol de 1850.

³⁰ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 14 d’agost de 1850.

*“En la noche del 27 (de juliol) fueron aprehendidos en el hostel de Coll de Dabi³¹, Raimundo Bosch, natural de la provincia de Gerona, Jaime Ríos, de la de Barcelona, Miguel Llobet, de la de Tarragona, el primero titulado teniente, y los otros dos individuos de la gavilla del bandido (Francesc) Baliarda... han sido fusilados a las 5 de la mañana del 29, en el mismo punto donde fueron aprehendidos...”³². Eren d’una partida republicana. A més, s’explica que també han estat afusellats un soldat desertor d’idees republicanes que va intentar revoltar la guarnició de Molins de Rei, i un membre d’una partida que estava amagat en una casa de Martorell. Acabava dient: *“Sensible es el derramamiento de sangre española; pero... los criminales aprehendidos y fusilados... son un justo tributo a la seguridad individual a la conservación de la propiedad...”*.*

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 16 d’agost de 1850 hi trobem una altra mina de Mont-roig, de coure i dita “Fuerte”, a la partida de les Arrabassades i de “Pablo Cantons y companyia” de Reus.

El 28 d’agost de 1850, el cap republicà Francesc Baliarda, que vivia a casa seva a Sant Andreu (Barcelona), el van anar a buscar els mossos d’esquadra. Baliarda, amb el seu germà i cunyat, van oposar resistència armada durant tota la nit. *“Habiendo llegado a mi noticia que algunos propietarios habían recibido un escrito del bandido Baliarda pidiéndoles dinero... sospeché si no obstante las noticias... de que este bandido había repasado la frontera con el resto de su fuerza, pudiera haber quedado oculto en alguna de sus guaridas, especialmente en S. Andrés de Palomar (en l’actualitat barri de Barcelona), pueblo de su naturaleza... sorprendida anoche la casa de la madre de Baliarda, se encontró a este y su hermano dentro, donde se hicieron fuertes, pero donde también los valientes mozos de las Escuadras penetraron, y dieron muerte al referido bandido... si bien a costa de la pérdida sensible por nuestra parte de un mozo, y de otro herido de gravedad... El hermano consiguió fugarse, aunque herido, y era perseguido por el somaten y las tropas...”³³.*

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 30 d’agost de 1850, en la relació de captures a fer, n’hi ha dues de curioses: John Williams i William Brown *“desertores de la fragata americana Constitución, Capitan Conover...”*. Diu que són de la Gran Bretanya. A l’informe de la Guàrdia Civil del mes d’agost hi tenim: *“Día 9. La de Valls detuvo a Juan Vidal por encontrarlo jugando a las chapas³⁴ y fue entregado al Alcalde de Vilarrodona, juntamente con 6 rs. 2 4 mrs. que fueron hallados en dicho juego... Día 25. La de Vimbodí detuvo a José Pujol vecino de Ginestá, Bautista*

---

³¹ Coll de Daví (Pont de Vilomara, Bages).

³² “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 2 d’agost de 1850.

³³ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 30 d’agost de 1850.

³⁴ Hi havia dos jocs de xapes. En un es dibuixava un cercle a terra i a dins s’hi col·locava una xapa de cada participant. Des d’una línia exterior, a uns metres, cada jugador tirava una altra xapa amb la intenció de fer fora del cercle una xapa d’un altre participant. Si ho aconsegueix es queda aquella xapa i torna a tirar. L’altre l’he trobat en el web “Recicljoc tradicional”, és fer una cursa de xapes on hi participen 2 jugadors que prèviament han dibuixat a terra un circuit on està marcat la línia de sortida i on els jugadors han posat cadascú la seva xapa. Diu: *“1 - Es determina un ordre de participació. 2 - El joc consisteix en completar el trajecte abans que la resta de participants. 3 - Per colpejar la xapa s’ha de fer impulsant-la amb el dit índex. 4 - Un participant pot anar tirant mentre no se surti del trajecte. En el moment que això passa perd el torn i espera allà on s’ha quedat a què li torni a tocar. 5 - Quan un participant xoca amb una altra xapa, ha de retornar a la línia de sortida. 6 - Guanya qui recórrer l’itinerari més ràpid”*. En aquella notícia s’hi diu que la Guàrdia Civil havia detingut a una persona per *“encontrarlo jugando a las chapas...”*. S’hi deuria jugar bastants diners, i aquell detingut deuria ser el promotor del joc.

Figueras de Porrera, Juan Mas de Cornudella y Juan Hernandez de Tarragona, por encontrarlos en el café jugando a juegos prohibidos... Día 26. La de Tortosa prendió a D. Francisco Flórez ex-teniente de caballería carlista por haber tenido noticia que se quería marchar de dicha ciudad...”³⁵.

Quedaven encara alguns membres de partides aïllats a les muntanyes. *“El cabecilla Sistellé del pueblo de Abia³⁶ que en la guerra última capitaneó una partida, y que en el mes próximo pasado estaba al frente de los cuatro bandidos que el día 15 (de setembre) fueron muertos en las inmediaciones de Solsona había permanecido escondido... con 4 foragidos, más se dejó ver en la sierra de Capolat partido de Berga... Al somaten de Capolat les cupo la suerte de dar con los bandidos en lo más áspero de la sierra. Roto el fuego por una y otra parte... Quedaron muertos en el campo el cabecilla Sistellé y los criminales que acaudillaba, a quienes además de sus armas de fuego se les encontró tres puñales...”³⁷”*

A les següents hi trobarem varis mont-rogens. *“A las 9 de la mañana del 20 (de setembre) ... aparecieron en el término de Alforja camino de Cornudella tres hombres sospechosos, los dos armados con carabinas y cananas, y el otro con un garrote sin manta, robando a dos vecinos que se dirigían al mercado de dicha villa.... Se levantó el somaten acompañado de la fuerza del ejército... pero se dispersaron los ladrones...”³⁸. “Diario de Barcelona”, del 22 de setembre de 1850: *“La escuadra de Riudoms, capturó en el día 5 a Francisco Solé y Pabot, natural y vecino de Monroig, reclamado por el señor comandante general de la provincia de Tarragona, a disposición del cual fue puesto...”*. A l’informe de la Guàrdia Civil del mes de setembre hi tenim: *“Día 6.. La de Hospitalet detuvo y presentó al Alcalde de Montroig a Francisco Puñet por encontrarle con una escopeta, sin licencia...”³⁹*. Ens diu que aquest era l’alcalde de Mont-roig. Sabem que el 1848 ho era Josep Jordi Munté⁴⁰. També que el 1850 ho era (també) el mateix. El primer tinent d’alcalde era Joan Bargalló Toda, segon tinent d’alcalde Miquel Fontcuberta Vall⁴¹, regidors Miquel Olivé Martí, Josep Aragonès Dalmau, Isidre Guasch Vilalta, Josep Vilà Gil, Josep Maria Martí Vall⁴², Salvador Aragonès Bargalló, Joan Aleu Català, síndic procurador Miquel Salvadó Maseras⁴³. A l’informe de la Guàrdia Civil del mes de novembre hi tenim: *“Día 30. La de Cambrils detuvo... a Juan Aragonés⁴⁴ vecino de Montroig por viajar sin documentos...”⁴⁵*.*

“Diario de Barcelona”, del 10 d’abril de 1851: “Escriben de Cornudella (Priorat) con fecha del 6, que divagan por aquella comarca algunos malhechores que al parecer son de Porrera, a los cuales se ha reunido un famoso tuno de Montroig, y hace ya días que

³⁵ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 9 de setembre de 1850

³⁶ Avià (Bergadà).

³⁷ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 18 de setembre de 1850.

³⁸ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 30 de setembre de 1850.

³⁹ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” de l’11 d’octubre de 1850.

⁴⁰ El 1829 era administrador de la Junta de construcció de l’església nova.

⁴¹ Com veurem més endavant, aquest era un dels principals contribuents de la província. Era gendre de Francesc Riba i Mestre (fou alcalde de Mont-roig), el del llibre “Història de Mont-roig” i propietari del “Mas del Tita”. Vegeu el text “Mas del Tita” publicat al web de “**Ressò mont-rogenic**” el 5 de febrer de 2020.

⁴² Aquest, era l’avi del meu avi patern Miquel Martí Aragonès, de “cal Panadero”. El fill de Josep Maria Martí Vall seria Joaquim Martí Prous (aquest seria alcalde de Mont-roig del 1899 al 1901).

⁴³ “Notícies històriques de Mont-roig del Camp” de Baptista Nogués, pàg. 59.

⁴⁴ Possiblement, Joan Aragonès Barrera, del carrer de la Pica núm. 39 (cens electoral de 1868).

⁴⁵ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 18 de desembre de 1850.

en varias partes estaban esperando una ocasión para hacer de las suyas...”. Qui deuria ser aquell “famoso tuno de Monroig”? A “La España”, del 13 de d’abril de 1851, hi anota alguna informació més sobre aquest personatge, datada a Cornudella el dia 6: “Es preciso que las autoridades, hagan cumplir su deber a los alcaldes en el grave cargo de impedir el abuso que se hace de escopetas y no dar lugar esos enjambres de ociosos que sin más ni más van cazando con licencia y sin ella en la época de la veda...”. En aquell mateix “Diario de Barcelona” del 10 d’abril, hi trobem una informació curiosa: “Tenemos datos seguros... el 25 de marzo último, cuatro hombres bien conocidos estuvieron en la antigua finca, propia de Scaladei, llamada Bon-repós, y en medio del día deshicieron un paredón, en cuyas entrañas se supone estaban enterradas algunas efigies de Carlos III, en oro de buena ley. A lo menos estos no han dado tanto pábulo al ridículo como los bobos que el año pasado estuvieron buscando en las ruinas de dicha Cartuja la friolera de un millón de duros...”.

Més mont-rogens. “Diario de Barcelona”, del 7 de maig de 1851: “*La escuadra de Riudoms capturó en el pueblo de Monroig a José y Juan Mendoza, naturales del mismo, reclamados por el señor juez del partido de Falset, al cual fueron conducidos...*”. Aquest Joan Mendoza ja l’havíem trobat en una notícia del “Diario de Barcelona” del 27 de març de 1829: “... *contra Tomas Vila (a) Pistol, Juan Mendoza (a) Chiu*⁴⁶, *presos en las Reales carceles de esta ciudad, y Pedro Abelló... ausente vecino de la espresada villa de Monroig...*”. També havíem vist, al “Diario de Barcelona” del 15 de desembre de 1837, que en un fet d’armes de la Primera Guerra Carlina s’havia distingit “... *el cabo 1º Joaquín Mendoza, que mató a su cuñado el capitán faccioso (a) Llebrot...*”. Aquest, era el cap carlí Pere Abelló, dit “Llebrot”, de Mont-roig. Ferran Jové, al seu “Estudi onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp” ens comenta⁴⁷: “*D. Pere Abelló capità... y Dª Magdalena Mendosa conjugues vehins del poble de Monroig emigrats a Farena*”⁴⁸. Hi afegeix que el pare d’aquesta era Joseph Mendosa, dit Xim, de Cornudella, i la seva esposa era Maria Pujol. Així tenim que, Josep i Joan Mendoza de la notícia del “Diario de Barcelona”, del 7 de de maig de 1851, són germans del Joaquim que mata Pere Abelló, dit “Llebrot”.

“Diario de Barcelona”, de l’11 de juny de 1851: “*La escuadra de esta capital capturó en la noche del 16 a Tomás María Maciá (a) Margall natural de Monroig por ser de muy malos antecedentes y tenerlo reclamado el señor General comandante general de la provincia de Tarragona a donde fue conducido...*”. Recordarem que, aquest, ja l’havíem trobat en varis fets llòbrecs: en el darrer, detingut i reclamat pel Jutjat de Falset, el 2 de maig de 1850.

Al “Diario de Barcelona”, del 23 de setembre de 1851, hi ha la crònica de la Festa Major de Mont-roig (7 a 9 de setembre)⁴⁹, s’hi deia: “*en honor a San Miguel y de las*

---

⁴⁶ Com hem vist, aquest renom de “Chiu” deu ser “Xim”: “... el pare d’aquesta era Joseph Mendosa, dit Xim...”.

⁴⁷ Pàg. 330.

⁴⁸ Llibre d’Òbits i de Matrimonis de Farena, any 1812; 12-11-1836. Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona.

⁴⁹ S’esmenta que la Festa Major es farà dels dies 7 al 9 de setembre, quan a l’actualitat és per Sant Miquel, el 29 de setembre. En el Text “La Festa Major en diaris antics (i un grapat de cireres)” del llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 412, hi trobarem l’explicació: “En el llibre “L’ermita de la Mare de Déu de la Roca, història d’un símbol (A partir d’un relat de Josep Savall Ferrando)” de Glòria i Josep Maria Savall Solé (Centre d’Estudis Mont-rogens, Onada Edicions, 2014), pàg. 76, referint-se a 1816, s’hi diu: Reunides les autoritats municipal i

*santas Reliquias*⁵⁰, festejaronse dichos patronos con las danzas de Valencianos, Moros y Cristianos y Rosaura, los cuales recorriendo las calles de la citada villa...⁵¹.

He fet una recopilació dels mont-rogens membres de partides carlines que he anat trobant. Hi ha varis que són caps de partida o que deurien tenir algun càrrec rellevant: Manuel Simó, dit “Simonet” (aquest ja actuava a la Primera Guerra Carlina), Joan Baptista Martí i Josep Fontgibell. També surt citat, estranyament, Pere Abelló dit “Llebrot”⁵². D’altres: Francesc Bou, Francesc Bargalló dit “Vixac”, Josep Fontgibell (fill d’aquell anterior del mateix nom), Josep González, Tomàs Macià, dit “Margall”⁵³, Josep Mestre, Josep Trepà, dit “Macià”, i Josep Vernet. A més d’aquests noms, que he trobat, també deurien haver-hi més mont-rogens, principalment si pensem que hi havia una partida comandada per aquell mont-rogenic Manuel Simó, dit “Simonet”. En els fets previs a aquesta guerra, però, que hem de considerar com a part dels seus antecedents, hem trobat a: Josep Fortuny, dit “Gerreta”, Joan Boronat, dit “Fransa” i “N. Bonet” (cunyat de Pere Abelló, dit “Llebrot”). En fets posteriors a la guerra, segurament en aquells actes de bandidatge de membres dispersos de les partides carlines o reclamats per la justícia per aquests fets succeïts en la guerra, hi trobem: Pere Ble, Bartomeu Folch, Josep Mendoza, Joan Mendoza (germans i cunyats d’aquell cap carlí Pere Abelló dit “Llebrot”), Francesc Solé Pabot i un citat com “*un famoso tuno de Montroig*”. No vull deixar sense esmentar dos mont-rogens que lluitaven en les partides liberal-republicanes: Miquel Jover i, principalment, “Ferran de Montroig”. Aquest darrer surt citat com a rellevant cap de partida.

Relacionades les guerres carlines, he estimat que potser sigui d’aquesta Segona Guerra Carlina, un relat popular de la Selva del Camp, reproduït per l’eminent etnògraf Ramon Violant i Simorra, que explica que uns voluntaris liberals, que els carlins de la vila havien foragitat, s’estaven prop de l’ermita de Paret Delgada. “*Un d’ells es dirigí reptador a la Creu Blanca, i, fent burles sarcàstiques del Crucificat, li feu saltar les cames a bocins d’una escopetada. Passaren anys, i aquest valent minyó... va amullerarse amb una pubilla dels contorns de la Selva... Al cap d’un temps esperaren el primer plançó de la seva nissaga... la muller fa infantar un nin ple de salut, (però) al pobre infantó li mancaven les cames...*”⁵⁴. Aquella Creu seria coneguda com la dels Peus Tallats. Ramon Violant i Simorra també esmenta que als voluntaris liberals se’ls

---

eclesiàstica, acordaren traslladar processionalment la venerada imatge (de la Mare de Déu de la Roca) al Santuari, fixant la data 8 de setembre en què se celebrava la diada de Sant Miquel, encara que el dia d’aquest Sant sigui el 29. Era pel motiu que el dia 29 cada any s’atopaven en la recol·lecció de la verema... En una nota a peu de pàgina afegeix: He sentit contar jo als vells de Mont-roig, la diada de la Festa major o sigui, de Sant Miquel, va ser canviada alguna vegada al dia 8, perquè es trobaven en el veremar la majoria dels anys”.

⁵⁰ Baptista Nogués comenta: “*Des de l’any 1804 es feia la festa de les Santes Relíquies, al segon dia de la Festa Major de Sant Miquel...*” (“Notícies històriques de Mont-roig del Camp”. “Quaderns de la Pixerota”, 2017, pàg. 99). Eduard Boada amplia aquesta informació, fent referència a Francesc Riba i Mestre, al llibre “Mont-roig del Camp. Goigs i ermites” (Cossetània Edicions, 202), pàg. 107.

⁵¹ Vegeu el text “Ball de coques, d’altres balls i castells (en diaris antics)” del llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 417.

⁵² Tot i que dèiem que aquest havia mort en una batalla, prop de La Bisbal de Falset del 8 de desembre de 1837, a la Primera Guerra Carlina (segons el “Diario de Barcelona” del 15 de desembre de 1837).

⁵³ Aquest també l’hem trobat relacionat amb fets delinqüents posterior a la pròpia guerra.

⁵⁴ “Etnografia de Reus i la seva comarca (El Camp, La Conca de Barberà, El Priorat)” de Ramon Violant i Simorra. Publicat originàriament el 1955 i novament el 1990 per Editorial Alta Fulla, pàg. 790.

anomenaven “cipaios”⁵⁵. Aquest relat té una certa coincidència amb aquell fet de la Guerra del Francès en què, al soldat napoleònic que va calar foc a l'ermita de la Mare de Déu de la Roca (el 13 de juny de 1811), passat el temps, se li va assecar el braç. Aquest tipus de fets proliferaven en la tradició oral de les nostres terres. Tornant a la denominació de “cipaios”, recordo haver sentit comentar a la meua àvia Dolors Ferratjes Tost, com els vells del poble (estem parlant de finals del segle XIX), anomenaven així els soldats liberals.

També en aquest cas, a la Segona Guerra Carlina, hi ha una digressió cultural relacionada amb Mont-roig que voldria comentar. A la Primera Guerra Carlina havíem vist com aquella obra de teatre “La Verge de la Roca”, de Pere Antoni Torres i Jordi, s’articulava al voltant d’uns episodis que succeeixen quan uns militars s’allotgen en una casa de Mont-roig el 1833 i que es desencadenaven per un fet llunyà durant la Guerra del Francès (1811). Ara, a “Las carbassas de Monroig”, de Pitarra, serà sobre uns esdeveniments de la Segona Guerra Carlina.

Aquesta obra es va estrenar al Teatre Romea de Barcelona, el 12 d’octubre de 1865. És un dels “Singlots poètics ab ninots” de Frederic Soler Hubert, dit Pitarra (1839-1895), un dels autors teatrals més rellevants del teatre català del segle XIX. Pitarra aviat va quedar orfe de pare i mare i va anar a viure a casa de l’oncle matern, Carles Hubert, un rellotger amb botiga al carrer d’Escudellers núm. 80 a tocar, casualment, del carrer de la Carbassa (ara: d’en Carabassa). Va aprendre l’ofici de rellotger i quan tenia vint anys, al morir el seu oncle, va heretar el negoci. Jo deia al llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat”: “M’ha arribat que Pitarra podia tenir ascendents al nostre poble. Deuria ser per part de pare. Sembla que podia estar relacionat amb a cal Joan Marc; Joan Aleu Reynal comentava que Frederic Soler havia regalat un rellotge al seu pare. En qualsevol cas, va fer una obra de teatre ambientada a Mont-roig...”⁵⁶.

L’acció de “Las carbassas de Monroig” es centra en la Mundeta, filla de l’Anton. Aquesta, és orfe de mare i s’ha criat a la ciutat amb els amos de la finca on el pare feia de masover. Anton: “¡Cuidado á despreciá 'l poble!... Com qu'ara has vist Barcelona, tot 't semblará poch noble...”). Ara ha tornat al poble on retroba al Joseph i al Manel, dos companys de jocs infantils. Però no en vol saber res de cap dels dos; del primer diu que és “tonto” i del segon que volia ser capellà. A casa, ara s’hi allotja un militar. El pare no li agrada que la seva filla sospiri per aquell. “¿Que 't creus que no m' afiguro que fas broma ab l' allotjat?... Com que a taula, 'l maquetrefa, tot es: Salero y mi vida... No sé lo que 't va tirá, pero qui tira pedretas, diuhen que tira amoretas...”. El “malitar” és Don Enrique, que té per sergent a Pachorra. Aquí trobem com els militars sovint s’allotjaven a les cases dels veïns del poble. Fins i tot, a vegades, ocupaven alguna casa; ho trobarem a la Tercera Guerra carlina (1872-1876) quan Maria Jordi, de “cal Jordi” reclamarà que li paguin pel temps que hi va haver soldats⁵⁷.

---

⁵⁵ Originàriament els “cipaios” eren membres d’un cos de cavalleria de l’Imperi Otomà, generalment procedien del Magrib. Més tard, fou assignat als soldats nadius de l’Índia que estaven incorporats a l’exèrcit britànic. I finalment, per extensió, i amb una connotació negativa, als soldats a sou d’algun exèrcit.

⁵⁶ Vegeu el text “Pitarra i Las carbassas de Monroig” del llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 535.

⁵⁷ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 19 d’octubre de 1877.

A l'escena VII del primer acte, el Joseph li comenta al militar: “*Avuy fa vuyt días / que va entrá en caixa un minyó. /... ‘L noy de can Menció, / que es del terceru de Guías...*”. i li demana que miri de excloure’l perquè es casat i té dos fills. El militar, Enrique, contesta (en castellà): “*No es motivo suficiente. /... Eso era antiguamente / Mas muchos para zafarse / se casaban, y ahora ya / casado o soltero va...*”. La conversa continua. Joseph: “*¡Y doncs com ha d’arreglarse!*”. Enrique: “*La Reina manda, y...*”. Joseph: “*¡Gran feyna!...*”. Enrique: “*Entonces sálvele usted, / en pagando seis mil reales...*”. Joseph: “*¡Vaya una lley mes igual! / Lo rich sense cap perill / te’ls dineros ben seguros, / y així ‘l rich pert trescents duros, / y ‘l pobre ha de perdre un fill...*”. Ara tenim aquella qüestió, que hem vist anteriorment, d’eludir el servei militar mitjançant el pagament d’uns diners. Eren aquells “soldats de quota”.

A l’acte segon, es planteja el conflicte quan els militars se’n han d’anar del poble. Comença amb (Don Enrique): “*No olvides que hoy es la marcha*”. Pachorra: “*De esto hablar quería luego. / ¿Y esta muchacha? ¿y su fuego?*”. Enrique: “*Se convertirá en escarcha*”. Pachorra: “*... y así herir sin compasión / ni lo hace un sordao raso...*”. Una mica després, Enrique: “*Por lo mismo es que mi fuego / esta vez fue más voraz, / pero yo amo al compás / del bélico himno de Riego. / En mi amor no hay ceguedad; / es más libre que Espatero; tantas veo, tantas quiero, y viva la libertad...*”. Pachorra li esmenta que la Mundeta té un noi que l’estima: “*Y ella le desprecia, / con la esperanza necia / de que usted por ella muere...*”. Enrique: “*¡Nada! ¡nada! que no he dicho, / que me ame y que piense en mí, / y que sufra mucho... Verás cómo esto conviene. / Ahora vamos a Tortosa; / sabes que allá quedó Rosa...*”. Aquell fatxenda del Don Enrique fa esment a l’Himne de Riego. Recordarem que Rafael de Riego havia fet un “*pronunciamiento*” l’1 de gener de 1820, reclamant la restitució de la Constitució de Cadis i que això va dur al “*Trienni Liberal*” (1820-1823). Tan sols un fatxenda, que era militar a l’exèrcit d’Isabel II, citaria aquell. També ho fa amb Baldomero Espartero, el liberal progressista i heroi de la Primera Guerra Carlina, que va usurpar la Regència a Maria Cristina, la mare d’Isabel II.

A l’escena V, hi ha una anotació interessant que ens du al paisatge del Mont-roig que coneixem, que estimo amb delit. El Joseph li diu a la Mundeta: “*Buscavam sempre fent bulla, etzabaras pels camins; jo arrancaba ‘l baylarins, y tú ‘ls venías a agulla...*”⁵⁸.

A l’escena VIII, hi trobem un dels famosos fragments. Entra el pare (l’Anton) i li pregunta pels dos nois, els dos pretendents del poble, a la Mundeta. Aquesta, contesta que han marxat “*Contentos y enganyats*”. Llavors el pare diu: “*Ja ‘t dich jo que ‘s pot ben dí / que per carbasses Monroig. / Las del hort ja fan molt goig; / la Pepa ‘n va da a n’ Martí. / tu aquestes dos que ‘ls atrassas, / y jo ara a cal Arenas / n’hi comprat dues dotzenes: / juntes vint y set carbasses*”.

Cap al final, a l’escena XIII, arriba el moment de l’acomiadament del militar. Don Enrique: “*Adiós, patrón (Dantli la má)...*”. Anton: “*¡Vaya, doncs, buen viento!*”. Enrique: “*Salgo de este alojamiento / con verdadero pesar...*”. Anton: “*¡Así se rompiese usted / fins hasta la nuez del cuello!...*”. Enrique: “*¿Cuánto es?*”. Anton: “*Un napoleón*⁵⁹... *¿Li estabello una cadira / per la esquena?*”. I el sergent Pachorra (canta): “*Amorcillos de soldado / son amorcillos que vuelan, / porque en tocando a la marcha /*

⁵⁸ Està referint-se al “pal de ballarí”, de les atzavares. Vegeu el llibre “Joan Miró i Mont-roig: pal de ballarí (1911-1929)” de Martí Rom (Arola Editors, 2012), pàg. 162.

⁵⁹ Moneda de l’època que equivalia a uns 18 rals.

quédate con Dios, morena". L'obra acaba (escena XIV) amb un mosso que porta unes grans carabasses: "*Vínch de part de'n Pau Arenas, que aquí teniu las carbassas*". Després entra un escolanet duent un sant: "*De part del senyó rectó, que vesteixis aquets sants*". I acaba el pare, l'Anton, (moralitzant) mirant al públic: "*Recordeu bé la llissó*".

Vuit anys després de l'estrena de "Las carbassas de Monroig", també s'estrenaria l'obra "La Verge de la Roca" de Pere Antoni Torres i Jordi.